

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

Letnik XLVI

Uredil
FRAN ALBRECHT

Per. II. 62/46

LJUBLJANA – MCMXXVI

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

Dr. Rajko Nahtigal / Franc Miklošič

(Slavnostni govor o priliki odkritja spomenika v Ljutomeru dne 8. avgusta 1926.)

Rojaki! Gostje!

Majhen narod lahko zapade nevarnosti, da pri ocenjevanju svojih moč, ki so se na kakršenkoli način udeleževali na domačem ali splošnem kulturnem polju, rad zaide v pretirano precenjevanje, ali pa jih ne ume niti ceniti ter jih polagoma popolnoma prezre in pozabi, kar je viden znak kulturne zaostalosti, oziroma že narodnega propadanja. Razen tega pa je še pri pripadnikih velikih narodov zelo razširjeno prepričanje, da se sin malega naroda pri vsej svoji genialnosti ne more povzpeti do onih višin kulturne delavnosti, da bi njegovo delo imelo tudi splošen kulturni pomen.

V današnjem slučaju na naše veselje ne velja ne eno, ne drugo, ne tretje. Slaveč Franca Miklošiča — in to še tako slovesno in slavivno — se našemu narodu ni treba bati, da bi ga kako precenil ali da bi njegovo ime ne bilo slavno znano splošni kulturni povestnici. S posebnim veseljem pa moramo še priznati, da šteje njegovim najožjim sorojakom v veliko čast, da so v sedanji novoprerajeni dobi našega narodnega življenja dali ravno oni pobudo k proslavi, ki bi se leto pred izbruhom svetovne vojne, ob stoletnici Miklošičevega rojstva gotovo ne mogla vršiti tako svečano in radostno, kakor danes na narodno osvobojenih domovinskih tleh.

V kratkem času, ki mi stoji na razpolago, da priključem v spomin veliko osebnost slavljencevo, mi je mogoče le v najglavnejših črtah orisati Miklošičevo življenje in delo.

Rojen 1813. leta v bližnjem Radomersčaku kot najstarejši sin preprostega vinogradnika, krščen tu v Ljutomeru, se je čez kakih pet let preselil z očetom sem, tako da danes lahko praznujemo tudi nekako stoletnico Miklošičeve naselitve v kraju, kjer se mu sedaj odkriva spomenik. Tu je pohajal ljudsko šolo, gimnazijo pa dve leti v nedaljnem Varaždinu, ostalo v Mariboru, kjer je že pokazal poseben dar za jezike, zlasti grščino, učil se je tudi

francoščine in italijanščine, a drugoval je z bližnjim rojakom iz Cerovca, znamenitim Stankom Vrazom, rojenim leta 1810.

Jeseni leta 1830. je odšel v Gradec, kjer je dovršil najpreje dva letnika filozofsko-historičnega študija (sedanja najvišja gimnazijska razreda), potem pa leta 1836. jus.

Živel je od instrukcij ter je bil med drugim domači učitelj v rodbini znanega poljskega emigranta, grofa Ladislava Ostrovskega, pa je umevno, da je v literarnem krožku slovansko navdahnjenih in za narodnoprosvetno delo navdušenih slovenskih dijakov v Gradcu učil poljski, med tem ko je njegov prijatelj Vraz vodil ruske vežbe. S tem in drugimi je koval razne literarne načrte, pa so hoteli ljubljanski «Čbelici» postaviti ob stran «Metuljčka», kateremu bi bil dal Miklošič (po Vrazovem pričanju) truplo, Vraz sam usta, Davorin Trstenjak noge, a Prešeren peroti. Z zadnjim se je Miklošič seznanil že leta 1831. v počitnicah, ko je potoval z Antonom Murkom v Ljubljano in Celovec, pa mu je moral ugajati, ker mu pozneje pošilja preko Vraza pozdrave. V tako zvanem ilirskem pokretu pa Miklošič ni bil spočetka Prešernovega nazora, temveč se je dal pridobiti od glavnega glasnika Ilirizma, Stanka Vraza, za ilirsko idejo, tako da je bodoči strogi znanstvenik zajahal celo Pegaza ter še na Dunaju prva leta zlagal pesmi na ilirskem pismenem narečju. Vendar pa tudi v njih izraža kot glavni motiv ljubezen do rodne govorice. Ko pošilja Vrazu pesmi s pesniško poslanico, pravi, kakor vidi v duhu, da pridejo v domovino in

«Glasi sad poznani, mili,
uha su jim udarili;
Koliko jim daje radost
ovih glasa medna sladost!

Kad se jim prismeje strana,
gdje vidismo svjetlost dana:
slasti su je obmamile,
da su svoju put zabile.»

Tudi v pesmi «Slavuj», natisnjeni v Vrazovi «Danici ilirski» leta 1840. peva podobno:

Duša moja utočište
Na svetloj zvezdi ište.
Al i neba sried svetlosti
Oj kraljico sladjanosti!
Na tve pjesni rodno mjesto
Sjećat će se duša često.

Po dovršenih juridičnih študijah bi bil Miklošič kmalu zašel v stroko čiste teoretične filozofije, ker je bil leta 1837. po potrebi že le na podlagi prvega rigorozza iz filozofije (eno leto pred doktoratom) imenovan za suplenta filozofske stolice na graški

univerzi, a kmalu na to je — k sreči brez uspeha — skušal celo doseči profesuro filozofije na univerzi v Inomostu.

Jeseni leta 1838. je odpotoval Miklošič na Dunaj, da nadaljuje juridične študije in da se posveti odvetništvu. Leta 1840. je res tudi postal doctor juris ter je vstopil v pisarno advokata Bacha, očeta ministra, po katerem so prejeli ime zloglasni «Bahovi huzarji». Toda izkazal se je slabega odvetnika. Odsvetoval je n. pr. nekemu kmetu pravdanje in njegov šef mu je nasvetoval, naj si izbere drug poklic. In ta, sedaj že pravi, se je v prosep vsega Slovanstva in splošne vede v istini našel.

Grof Ostrovski je dal Miklošiču pri odhodu priporočilno pismo na živečega na Dunaju slovečega slavista Slovenca Kopitarja in znanje s tem slavnim in učenim možem, ki ima pred celokupnim našim narodom veliko zaslugo, da je vzgojil Vuka Karadžića, ustvaritelja novega srpsko-hrvaškega književnega jezika, je Miklošiču polagoma odprlo zmisel za njegove prave sposobnosti za znanstveno preučevanje slovanskih jezikov in tej smernici je Miklošič — izvzemši le še politično burno leto 1848., ko se noben resnični rodoljub ni mogel odtegniti borbi za narodne pravice — od tedaj že brez oklevanja posvetil vse svoje neizčrpne sile ter ji služil do konca dni svoje osem in sedemdesetletne starosti († 1891), le da je stopil še preko mej slovanskega sveta in privzel v svoj znanstveni delokrog tudi celo vrsto drugih, slovanskim sosednjih jezikov, ki so bili ravno tako malo ali še manj preiskani nego slovanščina. Poglabljal se je vedno bolj in bolj v suho, strogo znanstvo in postal tipičen pravi učenjak.

Ali za to se je bil najvestnejše pripravil. Začel je črpati gradivo iz prvih virov, zlasti bogate rokopisne zakladnice tedanje dunajske dvorne knjižnice, v katero je s pomočjo Kopitarjevo vstopil kot uradnik leta 1844., eno in trideset let star; poleg tega pa se je docela vsposobil za sodobno znanstveno primerjalno jezikoslovje, tedaj še mlado ali mnogo obetajočo vedo; priučil se je staroindijskemu sanskrtu in za slavista neobhodni starinski litavščini; že za življenja Kopitarjevega je mogel tega nadomeščati kot cenzor slovanskih, grških in rumunskih knjig. Tako je bil v stanu navesti v vlogi na knjižnico znanje klasičnih jezikov, sanskerta, novogrščine, italijanščine, francoščine in angleščine ter slovanščine v vseh njenih narečjih.

Umevno je, da se je tedaj Vraz začel bati za prijatelja, da se izmika njegovim idealom, ko piše Muršcu: «I od Miklošića nečuje se ništa. Čuo sam od mnogih našinacah, što su došli iz Beča, te kažu da se je s Kopitarem srepió kao Orestes i Pylades, t. j. složan

i jednodušan — neprijatelj ilirštine. Šteta za toliko glav!» Ali ko se je Vraz sam sestal na Dunaju z Miklošičem, vzklika v nekem pismu: «Dr. Miklošič čovek je vrlo učen i čini mi se, da je dostojan onog kadila, koje se pali na slavu mu u kadionicah časopisih i novinah. Odkako se nismo vidili (a. tomu ima 7 god.) opet je toliko priučio novoga i divnoga, da se čovek krstiti móra od čuda, kad pomisli mladost njegovu (ima 32 godini). On je već dosad učinio za nauku crkvenoslav. jezika više nego Kopitar pod vas svoj život.»

To je bilo tedaj, ko je Miklošič pričel objavljati svoje prve spise. Prvi, obširen pretres primerjalne slovnice indoevropskih jezikov ustvaritelja primerjalne jezikoslovne vede, Franca Boppa, je izšel leta 1844. Ž njim je Miklošič mahoma zaslovel v strokovnih krogih ter takoj stopil v prvo vrsto sodobnih jezikoslovcev. Sledeče leto so sledili koreni staroslovenskega jezika in staroslovenski prevod govora Janeza Zlatousta na Cvetno nedeljo iz supraselskega kodeksa.

S temi prvimi tiski je že označeno Miklošičevo osrednje znanstveno zanimanje za primerjalno gramatiko, slovarne zbirke in tekstno gradivo. Podčrtati pa je, da tudi v teh znanstvenih spisih daje izrecno izraza svoji ljubezni do rodnega jezika, kar je v takih spisih gotovo vse preje nego običajno. V pretresu Boppovega dela pravi na začetku, da si je imenovano delo zaslužilo pravico na najtoplejšo hvaležnost vsakega svoj jezik ljubečega Slovana, a na koncu, da je svoje kritične pripomnje k delu izrekel le v korist jezikoslovja in iz ljubezni do materinega jezika. Seveda bi mogel kdo reči, da je to bil le tribut mladostni in romantični dobi. Toda še leta 1883. je kot starec na vrhuncu slave dodal v razpravi, tiskani pri dunajski akademiji znanosti, pod črto opazko, da so se še v XIX. stoletju učili in se uče tisoči slovanskih otrok katekizma nemški, ne da bi razumeli niti stavka. Pri Miklošičevi strogo znanstveni ekskluzivnosti in lakonični redkobesednosti, ko stopa njegova osebnost povsem v ozadje in govori predvsem le gradivo za se, so take izjave dragocene in osebno zelo pomembne.

Drugačno čustvo, občudovanje do jezikovnega ustroja slovanščine, se zrcali v izdaji Zlatoustovega govora v izbiri staroslovenskega gesla: «Naš slověnskyjъ język otъ boga dobrę sъtvorenъ bystъ.»

V revolucijskem letu 1848. je bil Miklošič izbran za predsednika dunajskega društva «Slovenije», ki je mnogo radikalnejše zastopalo slovenski program, nego voditelji v domovini,

n. pr. poleg slovenskih šol tudi zahtevo po zedinjeni Sloveniji. Miklošič je tedaj celo potoval v narodnopolitični misiji na čelu številnejše delegacije v Ljubljano, kjer je bil sprejet z izrednimi častmi. Akademična legija mu je postavila častno stražo pred hišo, kjer je stanoval. V ustavodavni državni zbor pa ga je izvolil štajerski šentlenartski okraj za poslanca. Praškega slovanskega kongresa se radi boleznim ni mogel udeležiti. Dal pa se je podpisati na proklamacijo za kongres, sestavljeno tudi ilirski. Razen tega je s Kozlerjem kot tajnikom «Slovenije» podpisal obrazložbo slovenskega stališča kongresu s slovenskimi zahtevami, predvsem po slovenskih šolah.

Politična zarja je, kakor znano, hitro otemnela, Miklošiča pa vidimo z naglimi koraki napredovati na vedno višji in višji znanstveni poti. Istega leta postane dopisujoči član dunajske akademije znanosti, čez tri leta pravi član, končno tajnik filozofsko-historičnega razreda ter redoma član, oziroma častni član skoro vseh glavnih evropskih akademij in učenih društev, zlasti o priliki svoje sedemdesetletnice (v Parizu, Berlinu, Petrogradu, Krakovu, Pragi, Kodanju, Bukarešti, Budimpešti, Rimu itd. itd.). Seveda tudi v Belemgradu, Zagrebu in Ljubljani. Tu je častni član Slovenske Matice.

Leta 1849. ga imenujejo za izrednega profesorja staroslovanskega, naslednje leto pa za rednega profesorja slovanskih jezikov in literatur na univerzi na Dunaju. Leto na to ga tu filozofska fakulteta že izbere za dekana, čez dve leti pa cela univerza za rektorja, a ministrstvo prosvete ga postavi za predsednika izpraševalne komisije za profesorske izpite. Eminentno je bil namreč udeležen tudi pri tedanji reformi vsega šolstva, pa ima za to njegov markantni spomenik na dunajski univerzi mesto med možmi, ki so igrali glavno vlogo pri reformi kakor grof Thun in profesorja Bonitz in Exner. Pri tem je Miklošič zahteval samoslovenske ljudske šole, v nasprotju s škofom Slomškom, ki je bil za dvojezične. Naravnost ginljivo je, da v času, ko je bil dekan in rektor in preobložen z raznim znanstvenim delom, ko je bila dunajska akademija znanosti na podlagi od nje razpisanega natečaja sprejela in ravnokar natisnila prvi del primerjalne slovanske slovnice, knjige, dotlej take vrste še ne napisane, Miklošič ni smatral za poniževalno za svojo znanstveno višino, prevzeti nalogo izdaje slovenskih beril za višjo gimnazijo, v katerih je sam prispeval ne le prozaične sestavke kakor po lastnem potovanju napravljeni opis Carigrada, pripovedke iz najstarejše češke zgodovine, poljske pregovore i. dr., temveč celo prevod

v verzih poljske pesmi Kohanovskega «Lipa». Puškina pravljice o ribiču in ribici s sledovi prlješkega narečja pa najbrže ni on prevel, ampak le popravil, kakor je tudi sicer končno uredil berila ter i s tem pridobil vpliv na razvitek slovenskega književnega jezika. Zakaj je sestavil med drugim življenjepis starega filozofa Severina Boetija, doumemo iz pripovedovanja, da je tega najslavnejše delo «Consolatio philosophiae», t. j. o «tolazbi, ki jo nahajamo v filozofiji», kar je pač spomin na nekdanjo lastno filozofsko-strokovno službo. Zanimanje za sodobno filozofijo ga pa tudi v znanstvenem poslu ni zapustilo, kakor kaže primer, da je s svojo sintaktično razpravo o tako zvanih brezosebnih glagolih (leta 1875.), v drugi izdaji pod naslovom «brezsubjektni stavki» (l. 1883.) rešil težki filološko-filozofični problem ne le splošno filološki, temveč tudi z vsem potrebnim filozofskim znanjem, da so namreč to eksistencialni stavki in da niso tedaj vse sodbe v psihološkem oziru medsebojni odnos dveh pojmov, v jezikovnem izrazu pa zveza osebka s povedkom. S tem je zelo vstregel znanstveni psihologiji, kakor dokazuje pretres spisa po dunajskem filozofu Francu Brentanu, učitelju predsednika Masarika in graškega profesorja Meinonga, učitelja našega filozofa Prljeka Franca Vebra. V pretresu Brentano posebno hvali Miklošičevo lakonsko kratkost in resnično dialektično silo.

Za svoje znanstvene zasluge je žel Miklošič odlikovanja, kakor jih je do njega le redko kdo iz smrtnih doživel. Ne le doma častno občanstvo v Ljubljani in v Ljutomeru, v državi članstvo gosposke zbornice, tajno svetništvo, visoki redovi in plemstvo, temveč tudi iz inozemstva so se najlaskavejša priznanja prvih učenjakov, častna znamenja za znanost in umetnost ter visoki redovi i. dr. kar vsipali nanj. Posebe naj omenim le velikokrižništvo kr. srbskega reda sv. Save I. stopnje,

Kako ozko je bil Miklošič zvezan ravno s Srbstvom in Hrvatstvom, ne priča le dejstvo, da je njima specialno posvetil poleg izdaj tekstov in listin vrsto razprav, zlasti tudi o narodnem pesništvu. Leta 1850. je poleg Karadžića, Daničića, Kukuljevića, I. Mažuranića i. dr. kot jedini Slovenec podpisal književni dogovor o enotnosti srbsko-hrvaške književnosti in pravopisa. Prijatelj Karadžiću, tisk posmrtnih del, katerega je on oskrbel, je z druge strani postal učitelj Karadžićevega nadaljevatelja med Srbi, I. Daničića in svojega lastnega naslednika, V. Jagića, ter je tako sam nadaljeval tradicije svojega učitelja Kopitarja, učitelja tudi Karadžićevega. To mora s ponosom navdati vsakega Slovenca, ker poleg mnoge drugega svedoči, da nismo šele v

svobodni domovini od velike koristi za naša večja dva narodna brata, ampak da smo to že od zdavnaj bili. Tudi praktično je Miklošič izmed vseh slovanskih jezikov do konca dni najbolj obvladal srbsko-hrvatski; kajti, kakor se zdi tudi paradokсно, je vendar psihološka istina, da znanstvena analiza jezikov ne vsebuje tudi njihove dovršene praktične vporabe. Končno je i srbsko-hrvatsko zemljo dobro poznal, ker je potoval poleg Istre v Dalmacijo, Dubrovnik in Črno goro. Potoval vobče ni veliko, od leta 1860. sploh ne več. Pač pa je hodil kot mladenič mnogo po ožji svoji slovenski domovini; sicer je bil še v Italiji, na Francoskem in Nemškem.

Znanstveno delo, ki ga je Miklošič obavil tekom skoro petdesetletnega neumornega navora, je ogromno in tvori zase skoro majhno knjižnico. Knjig, med njimi več zelo obsežnih, je izdal 34 v 44 zvezkih, a razprav, ki so izšle po večini v publikacijah dunajske akademije znanosti — kje naj bi jih bil tedaj sicer tiskal — in od katerih tvorijo nekatere tako isto debele knjige, je vsega 108. Ako prenesemo vse na enak običajni oktavni format, tedaj dobimo za vse skupaj okrog 1325 tiskanih pol, torej okrog 21.200 strani. Vrhu tega pa so ostali razni načrti neizvršeni. Tako se je n. pr. njegov rokopisni slovenski slovar v 4 zvezkih na 287 polah vključil v Pleteršnikov slovar.

Slovansko filologijo je Miklošič pri tem pojmoval v ožjem zmislu besede nego Dobrovsky ali Šafařik, predvsem le kot preučevanje jezika in jezikovnih spomenikov in kar je s tem v zvezi. Folkloristične, narodopisne, starožitniške in zgodovinske študije stopajo zato pri njem proti prvim daleč v ozadje; ravno tako se mu ni ljubilo pisati tudi recenzij. Odgovor je dajal v svojih delih. Razen znamenitih dveh prvih iz leta 1844. in 1847. o Boppu ter o Vostokova izdaji staroruskega Ostromirovega evangelija, ki sta prav za prav za svojo dobo epohalni razpravi z novimi odkritji, je Miklošič obelodanil sicer le še štiri kratka oznanila, med njimi o Slovenca Gr. Kreka «Uvodu v slovansko-literarno zgodovino» ter dveh Daničičevih del, sintaksi in rječniku iz srbskih književnih starin. O zadnjih sta izšli oznanili v srbskih časopisih. Tudi s strokovnim časopisom za slovansko filologijo, ki ga je pričel izdajati početkom petdesetih let in ilirski sam oznanil v Novicah (1850, štev. 3), ni uspel. Posrečila sta se samo dva letnika. Celo izdaja tekstov Miklošiču ni bila prav pri srcu. V izdaji srbskih listin naravnost pravi, da je najmanjša slava izdajati, a največja razlagati pismene spomenike. Iz pravili staroslovenskih spomenikov je izdal le supraselski zbornik, dodatek h Klocovemu

glagolskemu spomeniku in odlomek iz glagolskega marijinskega evangelija. Za izdajo glagolskega Assemanijevega evangelija se n. pr. ni potrudil, dasi ga je bil Kopitar prepisal in Miklošič že v svojih prvih slovarnih delih (v staroslovenskih korenih leta 1845. in v staroslovenskem besednjaku leta 1850.) slovarno izrabil. Toplo pa je pozdravil Valjavčevo objavljenje pravljič iz okolice Varaždina, trdeč, da se «nekateri trudijo, nepoznavajoč elementov jezikovne filozofije, ustvariti splošen slovanski pismeni jezik, in ne pomislijo, da jezik, ki ga nam je Bog dal, le polovičarski poznamo».

Težišče Miklošičevega znanstvenega dela je primerjalna slovanska gramatika in slovarno delo, torej neposredno delo o jeziku. Kako pa si je s tem takoj pri nastopu mogel zavojevati prvo vodilno mesto, se vidi iz dotedanjšega stanja slovanske filologije. Patriarha slavistike Dobrovskega češka (1809, druga izdaja 1819) in staroslovenska slovnica (1922) pri vsej svoji todobni epohalnosti pada ob rojstvo historične in primerjalne metode v jezikoslovju in nima zlasti ne historičnih perspektiv, tako da je staroslovenska slovnica ob Rusa Vostokova sočasni genialni razpravici o staroslovenščini (1820) deloma že zastarela. Kopitarja duhovita slovenska slovnica (1808), posebno pa znamenita izdaja staroslovenskega Klocovega glagolskega spomenika (1836) tvori proti Dobrovskemu gotov napredek, ali jezikoslovno najmanj. Vostokova pojasnitev staroslovenskih nosnih vokalov mu n. pr. še vedno ni povsem jasna. Šafařík je s svojimi pabrki iz starih srbskih rokopisov (1833), s slovanskim narodopisom (1842), predvsem pa s slovanskimi starožitnostmi (1836) silno razširil krog znanja o Slovanstvu, ali se neposredno ne tiče jezika. Vrstnik Miklošičev, Rus Sreznevskij, je obelodanil dobre «misli o zgodovini ruskega jezika» (1849), toda le misli itd.

Jasno je tedaj, da je pojav Miklošičeve primerjalne slovnice slovanskih jezikov (1852 glasoslovje, 1856 oblikoslovje, 1868—1874 sintaksa, 1875 debloslovje — vsega čez 2500 strani) moral storiti novo epoho v izučevanju slovanskih jezikov. Petrograjska akademija ga je zato naravnost imenovala ustvaritelja slovanske filologije, adresa univerze v Bonnu pa ga postavlja ob stran slavnih dveh ustanoviteljev germanskega in romanskega jezikoslovia, J. Grimma in F. Dieza. V primerjalni slovnici se je prvič ves slovanski svet do najmanjšega narodiča, lužiških Srbov, promatral kot jezikovna enota; v ospredje pa je bila postavljena čestitljiva stara slovenščina, jezik slovanskih apostolov Konstantina-Cirila in Metoda, kateri nam po večini lahko služi kot historični repre-

zentant še skupne praslovjanščine in brez katerega bi bilo naše znanje o tej in o historičnem razvitku posameznih slovanskih jezikov silno revno in oteženo. Poudariti pa je treba, da se prva dva zvezka o glasoslovju in oblikoslovju po vnanji ureditvi bistveno razlikujeta od ostalih dveh o skladnji in debloslovju. Med tem ko sledijo v prvih dveh za osnovnim staroslovenskim oddelkom orisi ostalih slovanskih jezikov, in sicer po redu: nove slovenščine, bolgarščine, srbsčine (v 2. izd. glasoslovja leta 1879. srbsčine in hrvaščine), maloruščine, ruščine, češčine, poljščine ter gornje in dolnje lužiščine, v zadnjih dveh delih, katerim je šele predmet skladnja in tvorba besed, torej pravcato jezikovno pomensko ustvarjanje, ni te delitve, temveč se obravnava vse gradivo iz slovanskih jezikov skupno le pod vidikom gramatične analize. To je najlepši dokaz blizosti in enotnosti duševne strukture slovanskih jezikov po njih bistvu. Zato je pri zaželjeni centripetalnosti slovanskih narodov in jezikov treba imeti oči uprte predvsem v njihov tako zelo sorodni sklad in nikakor ne, to celo pozabljaajoč, oslanjati se v prvi vrsti na glasoslovne in oblikoslovne razlike.

Miklošičeva primerjalna slovnica v celoti še danes ni prekošana. Ž njo je Miklošič uvel slovanščino v splošno primerjalno jezikoslovje, doma v slovanskem svetu pa je silno vplival, kakor svoj čas Dobrovsky, na slovnice posameznih slovanskih jezikov, zlasti seveda tudi slovenske. Miklošičeva velika avtoriteta je vtisnila svoj pečat in na razvitek našega književnega jezika. To kažejo posebno sledovi njegovega domačega vzhodnega narčja v njem, kar moremo, razume se, le odobravati. V delu na prvi pogled prevlada faktična stran, pa se zdi, da sta objektivnost in lakoničnost skoro pretirani. Ali pri bližjem študiju se vidi preglednost in en duh v sestavi, sicer preprosta arhitektonika, toda polno obvladanja snovi, pa bo delo še dolgo služilo slavistu, če ne toliko v pouk, pa kot vir, kar gotovo mnogo znači. Delo v svojih glavnih potezah ostane, pravi tudi Vatroslav Oblak (Lj. Zv. 1891, 243.), a poljski slavist A. Brückner deli zgodovino slovanskega jezikoslovja na tri dobe: Dobrovskega, Miklošiča in novejšo. Vredno je opozoriti na veliko znanstveno skromnost, ki jo razodeva navedba grškega reka na koncu uvoda v debloslovje, katero je najnazadnje izšlo, da človek, ko konča, tedaj pričinja.

Primerjalno slovnico dopolnjujejo številne specialne razprave, n. pr. o tvoritvi osebnih in krajevnih imen, druge so jo pripravljale do novih izdaj; posebno mesto zavzemajo še staroslovenske slovnice. Toda vsega tega ne morem tu posamezno navajati,

ravno tako tudi ne podrobnosti o tem, kaj in kako oboje skupno s primerjalno slovnico uči. Reči pa je splošno, posebno o dopolnjujočih razpravah, da imajo skoro vseskozi neki fundamentalen značaj, ker je v njih zbrano vse dotedanje znanje o dotičnih predmetih in obilno gradivo iz prvih virov.

Poleg slovnice je Miklošič še danes nedosežen tudi kot leksikograf. Veliki dve njegovi deli sta na tem polju staroslovenski in slovanski etimološki slovar. Poskus praktičnega primerjalnega slovarja glavnih šest slovanskih jezikov ni čisto njegov. V etimološkem slovarju je na razmeroma majhnem prostoru zbran ves najvažnejši slovarni zaklad slovanskih jezikov, Zato se zlasti to delo, poleg nekih drugih kakor n. pr. staroslovenski slovar in primerjalno debloslovje, še dandanes anastatično ponatiskuje.

Kakor slovnico tako spremljajo tudi slovarje monografije. Pri tem je Miklošič obrnil največjo pozornost na tujke v slovanskih in narobe slovanske elemente v sosednih tujih jezikih ter na ta način odprl globok vpogled v kulturno zgodovino mnogih narodov, ki ni zapisana v listinah in kronikah, ki pa se da razbrati iz jezika. Te vrste razprave so o krščanskih terminih, tujkah in o turških elementih v slovanščini in narobe slovanski elementi v rumunščini, albanščini, novogrščini in madjarščini, na podlagi katerih n. pr. sledi, da so Madjari prejeli izraze za večino prvotnih kulturnih pojmov od Slovanov. V priznanje takega dela mu je znani romanist H. Schuchardt posvetil delo o slovansko-nemških in slovansko-italijanskih elementih (1884).

Toda Miklošiča je to njegovo zanimanje vedlo še dalje, pa se je poglobil v poreklo in jezik imenovanih narodov samih na sebi, tako da je stvaritelj rumunske in albanske filologije, a močen pokretnik v vedi o novogrščini in madjarščini. Zasedujoč neko Kopitarjevo misel, je Miklošič, kakor je že bil v mnogem izvršilec idej svojega učitelja, na ta način pokazal, da imajo balkanski jeziki neke skupne črte, ki tvorijo tako rekoč svoj balkanski tip jezika, in da je jezike promatrati tedaj tudi pod vidikom geografskih pasov in ne le genetičnega sorodstva. Drugo je seveda vprašanje, ali je bil stari traški element povzročitelj tega balkanskega tipa, posebe izprememb v bolgarščini.

V zvezi z vsem tem pa je Miklošič našel še čas in možnost, da je napisal veliko delo o ciganskih narečjih v Evropi in njih selitvah iz prvotne domovine v Indiji. Šestnajst tega se tičočih razprav z 856 str. v 4° in 114 str. v 8° vsebuje tudi polno slovnico in slovar ter tekste teh narečij. Slavist najde v njih slovanske elemente, za splošno lingvistiko in etnologijo pa so klasično delo,

vzbujajoče občudovanje nad premaganimi težavami in nad vse obsegajočo učenostjo. Zato se ni čuditi, če je n. pr. germanist Müllenhof nazval Miklošiča največjega gramatika stoletja.

Končno mi je reči še nekaj o najvažnejših Miklošičevih teorijah. Dve, ki ju je povzel po Kopitarju in po svoje samostojno in sijajno zagovarjal, sta se danes že preživeli. To sta njegovi hipotezi o panonski domovini stare slovenščine ter o prvotnem razmerju južnoslovanskih narečij. Njegovi vabljeni argumenti za prvo, kakor «pešt» v imenu Budimpešta, nem. Ofen, in romansko-germanski krščanski termini v stari slovenščini itd. ne veljajo. Prvo je bila bolgarska kolonija, drugo je prišlo v jezik Cirila in Metoda po rabi na Moravskem in v Panoniji.

Hipoteza o štirih slovenskih plemenih, noriškem ali korotanskem, panonskem, dacijskem in bolgarskem, med katere bi se bili nekaj pozneje, šele početkom VII. stoletja, kot klin zarili Srbi in Hrvati, sloni predobesedno na povestvovanju bizantinskega historika carja Konstantina Porphyrogeneta in je dandanes drugače rešljiva. Dialektologija in zgodovina južnoslovanskih jezikov nas učita, da so tvorili južni Slovani prvotno neko bližjo dialektično skupino; iz zgodovine pa vemo, da so se imenovali nekdanj vsi s skupnim imenom Sloveni, a jezik svoj so zvali «slověньскъ». Pač pa sta srbska in hrvaška država in s tem novo narodno-plemensko razlikovanje nastali pozneje, bodisi da je državo ustanovilo najmočnejše pleme, ali pa posebna tuja družina. V takem zmislu ima tedaj Miklošič nekoliko prav. V takem zmislu pa lahko pridržimo tudi Miklošičev termin «starslovenski» za jezik Cirila in Metoda in njihovih učencev.

Ker je Miklošič delil slovenska plemena, je delil seveda tudi Hrvate in Srbe ter je videl prve predvsem le v Čakavcih. Da pa je bilo zanj to le filološko vprašanje in nič drugega, dokazuje njegova, za znanstveno slovnico gotovo izredna pripomba v 2. izdaji glasoslovja: da se njegovo mnenje o različnosti hrvaškega in srbskega jezika ne sme smatrati kot poskus, kazati obema narodomu pota politike; kajti oba, pravi, potrebujeta drug drugega. In danes smo res srečno tudi še mi Slovenci ž njima skupaj združeni v eni skupni narodni državi.

Dasi pa je Miklošič v navedenih hipotezah stal na sedaj zastarelem stališču, moramo vendar le poudariti zanimivo dejstvo, da te hipoteze prav nič ne kvarijo njegovega celokupnega dela, ker se taka hipoteza pravilno zasnovanega kapitalnega dela neposredno le malo tiče, izražena je prav za prav le bolj zase ter zato tudi lahko brez škode zanj odpade.

V nekem tretjem problemu acta še niso povsem rešena. Nalogo sintakse je Miklošič pojmoval kot nauk o pomenu besednih vrst in oblik. O stavku je govor le pri brezsubjektnih, pa primeri so tudi v stavkih. S tem je Miklošič ustvaril poseben tip sintakse, ki služi nekaterim še v najnovejšem času za vzor, n. pr. zadnji nemški znanstveni sintaksi prof. Behaghela. Ne more pa biti dvoma, da mora biti tudi stavek kot tak predmet filološkega študija.

V vprašanju starosti glagolice in nepristnosti nekih staročeških spomenikov (Kraljedvorskega rokopisa i. dr.) je bil Miklošič mnenja, ki se je pozneje po študijah še drugih dognalo do kraja. Ostale nadaljnje podrobnosti moram opustiti.

Končavam! Mislim, da sem dovolj orisal splošnočloveško monumentalnost Miklošičevega znanstvenega dela ter še vedno neprestajajočo korist tega za slovanske narode, ki jim je v njih kulturnem razvitku ne le potrebno, gojiti bistveni znak svoje narodne individualnosti, materin jezik, temveč morejo nahajati v onem delu celo znanstveno oporo in migljaje za svojo vedno večjo in ožjo strnjjenost. Videli smo tudi, kako je prevevala Miklošiča prava ljubezen do lastnega rodu od mladih nog pa do starosti. Zato ne more biti govora o njegovi dostojnosti, da se mu odkrije spomenik. Narobe, le mi sami moramo biti ponosni, da je to naš človek in da mu moremo na ta način izkazati svojo ljubezen in spoštovanje. Največjemu dosedanjemu slovanskemu jezikoslovcu, našemu velikemu Miklošiču na veke Sla va a!

Dr. Fr. Zbašnik / Ivan Cankar v pismih

Tisti čas, ko sem bil urednik «Ljubljanskemu Zvonu», v letih od 1903. do 1909. torej, sem bil s Cankarjem v dokaj živahnih pismenih stikih. Prav to, da so se začela zadnji čas objavljati razna njegova pisma, me je vzpodbudilo, da sem zvršil, kar sem že dolgo nameraval: potrudil sem se v podstrežje in privlekel tam iz prahu in strešnih odpadkov različna pisma in dopisnice na dan, ki sem jih bil dal zaradi pomanjkanja prostora pred dvajsetimi leti prenesti gori. Neverjetno, koliko je bilo tega blaga iz omenjene dobe! Reduciral sem ga nekako na eno desetinko, a vendar ga je še obilo. Mogoče, da pregledam vse to še kdaj natančneje, zdaj mi je šlo pred vsem za to, da odberem, kar je Cankarjevega. Dasi se je tekom let bržčas marsikaj izgubilo, se je vendar od Cankarja ohranilo še 51 dopisnic in 40 pisem. Razglednic tu ne štejem.